

הלאת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "בחוקותי" (ובו ז' עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

"מתוך ההפיכה" (סיפור היסטורי מפעים מהעבר הלא רחוק)

פרק ק"ט "האם אסיר מס' 210 עומד למות?"

עד רצתה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה שבתה למלאות שבעים שנה" כן התרה בהם וכן הגיע אליהם.

אם כן דבר ברור הוא שעל הגלות ההוא דיבר הכתוב. והסתכל עוד בעניין הגאולה ממנו, שאינו מבטיח רק שיזכור ברית אבות, ובזכירת הארץ (פס' מ"ב) לא שימחול עוונם ויסלח חטאתם ויוסיף אהבתם כקדם ולא שיאסוף את נדחיהם, כי היה כן בעלותם מבבל, שלא שבו רק יהודה ובנימין והנלווים אליהם מעט, מקצת השבטים אשר גלו לבבל ושבדלות בעבדות מלכי פרס וכו'.

אבל הברית שבמשנה תורה, ירמוז לגלותנו זה ולגאולה שנגאל ממנו, כי הסתכלנו תחילה שלא נרמז שם קץ וקצב ולא הבטיח בגאולה רק תלה אותה בתשובה (דברים פ"ו ל' פס' ב') ולא הזכיר בעבירות ההם, שיעשו אשרים וחמנים ושיעבדו עבודה זרה כלל, אבל אמר (דברים פ"ו כ"ח פס' ט"ו) "והיה אם לא תשמע בקול ה' אלוקיך לשמור לעשות את כל מצוותיו וחוקותיו" אמר כי מפני שיעברו על מקצת מצוותיו שלא ישמרו ויעשו את כולן ייענשו.

שכך היה בבית שני כמו שאמרו (יומא דף ט' ע"ב) "בית ראשון מפני מה חרב? מפני עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, בית שני שאנו בקיאים בהם שהיו עוסקים בתורה ובגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שנאת חינוס שהייתה בהם". ולא הזכיר שם המקדש וריח ניחוח כאשר הזכיר כאן, שלא הייתה האש מן השמים יורדת ואוכלת הקרבנות בבית שני כמו שהעידו במסכת יומא (דף כ"א ע"ב).

ואמר בקללות (דברים פ"ו כ"ח פס' מ"ט) "ישא ה' עליך גוי מרחוק מקצה הארץ כאשר ידאה הנשר" שבא עליהם עם רומי הרחוקים מהם מאד, ואמר שם "אל גוי אשר לא ידעת וגוי אשר לא תשמע לשונו" מפני רוב ריחוקם מארצנו, לא כן בדברי הברית הזאת כי גלו לבבל ואשור שהם קרובים לארץ ונלחמים בהם תמיד ויחוס ישראל משם היה ויודעים לשונם כענין שנאמר דבר נא אל עבדיך ארמית כי שומעים אנחנו וכו'. יעוי"ש ברמב"ן היטב.

א) הקללות שבתו"כ מכוונות לחורבן בית ראשון, אבל הקללות שבמשנה תורה מציינות את חורבן בית שני.

איתא בפרשה (פרק כ"ו פס' ט"ז) "אף אני אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה את השחפת ואת הקדחת מכלות עינים ומדיבת נפש וזרעתם לריק זרעכם ואכלוהו אויביכם".

ובפרש"י: וציוויתי עליכם. כלומר שיפקיד עליהם מכות שיהיו מסודרות, שעד שלא כלתה האחת תנוח השניה".

העונש הגדול בזה, שהמכות תבואנה בצורה כזו שלא תנחנה להם רגע אחד שלא יהיה רגע אחד פנאי מהם, נורא ואיום.

אם נתבונן נבחין ונראה שכל המכות שנאמרו בפרשה נאמרו בלשון נוכח, וזה כיון שנאמרו על ידי הבורא יתברך והוא אומר להם שיעשה להם כך וכך (כלומר, שכינה מדברת מתוך גרונו של משה רבינו) משא"כ במכות של משנה תורה נאמרו המכות בלשון נסתת, כי נאמרו על ידי משה רבינו עצמו. וברמב"ן ביאר כי הגבורה עשתה את משה שליח בינה לבין עצמה ובין כל ישראל.

וכתב הרמב"ן ז"ל דברים נפלאים ביותר, וז"ל: "ודע והבן, כי האלות האלה ירמזו לגלות ראשון, כי בבית הראשון היו כל הברית הזאת, הגלות והגאולה ממנו, שכן תראה בתוכחות שאמר (פס' ט"ו) "ואם בחוקתי תמאסו ואם את משפטי תגעל נפשכם" ואמר "להפרכם את בריתי" והזכיר בהם במות וחמנים וגילולים (פס' ל'). כי היו עובדי עבודה זרה ועושים כל הרעות, והוא שאמר (פס' ל"א) "והשימותי את מקדשיכם ולא אריח בריח ניחוחכם" יתרה בהם לסלק מהם מקדשו וקיבול הקורבנות שיהיו לרצון לו במקדש ההוא. והעונשים עליהם חרב וחיה רעה ודבר ורעב וגלות בסוף.

כי כל זה היה שם, כאשר בא בפירוש בסוף בספר ירמיה (פרק נ"ב) ואמר בגלות (בפס' ל"ד ל"ה) "אז תרצה הארץ את שבתותיה וגוי כל ימי השמה תשבות את אשר לא שבתה" וכן אמר הכתוב בגלות ההוא (דה"ב פ"ו ל"ו פס' כ"א) "למלאות דבר ה' בפי ירמיהו

הייתה קיימת בבית שני (כפי שיובא לקמן) יש לעיין האם אליבא דהרמב"ן היה הבית הראשון חרב עד היסוד, דכיון שנבדלו בגזירות בכל עניין, אולי אפשר דגם בעצם החרבת הבית היה הבדל, דבבית ראשון לא הוחרבה רק התקרה אבל היסודות נותרו על מכונם ואז המילה "והשימותי" תתפרש מן הגדודיות, או שבזה לא היה שום חילוק רק בביטול הגזירה של ולא אריח בריח ניחוחכם וצ"ע.

ובתורת כהנים (פרשה ב') איתא "והשימותי אני את הארץ, זו מידה טובה, שלא יהיו ישראל אומרים הואיל וגלינו מארצנו עכשיו האויבים באים ומוצאים עליה נחת רוח" וכבר תמה בזה בדרושי ה"בית הלוי" (דרוש ח') דלמאי נפקמ"י היה לישראל אם האומות ימצאו נחת רוח בארץ ישראל או לא? וביאר דארץ ישראל נתקדשה מכל הארצות עד שאינה יכולה לסבול עליה כל עוברי עבירה מצד עצם קדושתה, וכמו שמעיד הפסוק "ולא תקיא הארץ אתכם כאשר קאה וגו' וכידוע שתמיד לא סבלה הארץ עוברי עבירה ולפיכך איננה מיושבת כראוי, מפני שעדיין היא בקדושתה (ועל זה מובן מה שהתאוננו שחששו שמא תפסק קדושתה בגין חטאיהם) עכת"ד.

וצריך עיון, דבשלמא אי הוי קאי דברי תו"כ על הגלות השניה הוי שפיר מובן, כי קדושה שני קדשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא, אבל קדושה ראשונה הלא בטלה לשעתה, וא"כ על מה הצטערו הלא ידעו כי הקדושה בטלה לגמרי וצ"ע (ואם כשיטת הרמב"ם שלא בטלה גם קדושה ראשונה בבית ראשון אתי שפיר).

והנה אי נימא דלא כהרמב"ן ז"ל שהפסוקים של והשימותי קאי על שתי הגלויות, אפשר יהיה לפרש את הברייתא דתורת כהנים על הגלות השניה שחששו שכפי שקדושה ראשונה בטלה שמא גם קדושה שניה תבטל, על כך אומר לנו הפסוק "והשימותי את הארץ" שלא ימצאו הגויים בה נחת, כי הם לא יוכלו להיקלט בה כי קדושה שניה לא בטלה ועל כן יש בזה אכן נחמה גדולה,

ברם לפי דברי הרמב"ן ז"ל צ"ע, כיון דעל כרחק צריכים ליישב את הפסוק בגלות ראשונה והרי בגלות ראשונה בטלה לה קדושה לחלוטין והיא לא יקלטו בה ומה לבני ישראל להתאנח בזה, והרי זה גופא מה שאירע שעל ידי העוונות גורשו מן הארץ על ידי האויבים ובה נתבטלה הקדושה הראשונה שהייתה בה ועתה אין הפרש בין ארץ זו לכל ארץ אחרת.

ובאמת בזה גופא יש מחלוקת בראשונים ז"ל במס' גיטין דעת התוס' בריש גיטין דקדושה ראשונה בטלה לגמרי והרי דינה כחור"ל ומקומות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל אין להם קדושה לשום דבר, לפי זה נוכרח על כורחך את דברי המדרש רבה רק על גלות שניה, אבל בגלות ראשונה לא היה שום מעכב מצד קדושת הארץ שיקלטו בה גויים.

בכמה וכמה ראיות חותכות מראה לנו הרמב"ן, כי יש הבדל בולט בין הקללות של תורת כהנים שהתקיימו לחלוטין בגלות בבל, אבל הקללות שנאמרו במשנה תורה מכוונות אל גלות אדום שלא נתגלה קיצה עד היום, שהייתה למלכות רומי ששפתה היא לטינית ואין יודעים אותה כלל. (אמנם אדום עם בזוי הוא מאד שאין לו לשון משלו כנראה שהועתק מעם אחר שהיה חי בקרבתו יש קרבה מסוימת בין לשון אטליה ללשון ספרד).

והנה לקמן נאמר בפסוק (ל"א) "והשימותי את מקדשכם ולא אריח בריח ניחוחכם" ואיתא בתורת כהנים (פרשה א') "יכול מן הקורבנות כשהוא אומר ולא אריח בריח ניחוחכם הרי קרבנות אמורים, הא מה אני מקיים והשימותי את מקדשכם מן הגדודיות. והראב"ד והר"ש [שם] פירשו שאפילו היסודות הבית יהיו שממה כדי שלא יהיה לו זכר.

ברם נראה שהירושלמי (פ"ק דיומא ה' א') לא אתי כדבריו, כי אמר שם "אבותינו העבירו את התקרה ויגל את מסך יהודה" ופירש ה"קורבן העדה" וז"ל "שלא החריב נבוכדנצר אלא התקרה של בית המקדש והשאיר את היסודות, שנאמר ויגל את מסך יהודה, אבל אנו פעפענו את הכתלים האומרים ערו ערו עד היסוד בה והיינו שבחורבן בית שני החריבו גם את היסודות כדכתיב ערו וגו'".

הרי שלדברי הירושלמי היה הבדל מהותי בין חורבן בית ראשון לחורבן בית שני, שבחורבן הראשון החריבו רק את התקרה שמבטלות מבית המקדש את השם בית אבל לא החריבו את היסודות, אבל בבית שני החריבו את הכל ועל חורבן בית שני נאמר הפסוק "ערו ערו עד היסוד בה" ודלא כפירוש הר"ש והראב"ד.

ויש לעיין מהו "והשימותי את מקדשיכם" בשלמא אם נפרש דהמקדש הוחרב עד היסוד שלא נראה ממנו זכר אתי והשימותי כפשוטו, אבל אם רק התקרה הוחרבה והיסודות נותרו על מכונם מהו והשימותי?

ונראה דלפיכך נאמר ברש"י "מן הגדודיות", דהחורבן היה שלא נראו יותר אנשים שיביאו קרבנות כפי שהיה קודם לכן, ולפי"ז בזה נחלקו חורבן בית ראשון מחורבן בית שני, דבחורבן בית ראשון השממה הייתה רק מן גדודיות האנשים אבל יסודות הבית נותרו על מכונם, ואילו בבית שני חרב הכל, ברם לפי פירוש הראב"ד והר"ש שאפילו מן היסודות היו שממה לכאורה לא היה כל הבדל בין חורבן בית ראשון לבית שני.

והנה לפי דברי הרמב"ן שהיה ניכר הבדל בין חורבן הבית גם בעצם שפיכת החרון על הבית, דבבית ראשון לא היה יותר ריח ניחוח שמאס הקב"ה מלקבל את הקורבנות ונראה שגזירה זו כבר לא

יש לעיין מהיכן הראיה דלא הקריבו? דילמא הקריבו אלא שהתורה מעידה שהקב"ה לא הריח בריח הניחוח שהיו הקרבנות עליו למעמסה וכמו שאומר הפסוק "חגיכם ומועדיכם שנה נפשי" וכן "מי ביקש מכם רמוס חצרי", דכבר שנים רבות לא היה להקב"ה נחת רוח מכל הקרבנות שהקריבו לפניו כיון שחטאו לפניו ולפיכך צריכים אנו להמשך הפסוק והשימותי את מקדשיכם' שיהיו שוממים מקורבנות, ומניין לנו לחדש שלא עלו לירושלים עוד טרם חרב הבית?

(ברם אין לומר שלא הקריבו כליל, שהרי בבית ראשון בעת שנכנסו האויבים לבית המקדש היו הלויים באמצע אמירת השיר על הקורבן אלא שלא היו מגיעים למקדש להקריב קרבנות שלא מחובות היום).

ובנצי"ב בה"עמק דבר" העלה שהקרבנות היו פסולים לחלוטין כיון שבטל דין של קרבנות לשם ריח ניחוח ואף שאם הקריב קרבנות ולא כיון לשם ריח ניחוח בדיעבד כשר, התם משום דראוי לבילה ובדיעבד כשר משום דכל הראוי לבילה וסתמא הוי מחשבתו לשמה לשם כל הששה דברים שצריכים לכוון בקרבן, אבל היכא דבטל דין ריח ניחוח אי אפשר יותר להקריב קרבן והוא פסול לחלוטין, נמצא לפי זה דאף אם הקריבו קרבנות לא אכפת לן בזה כיון שהם פסולים לחלוטין.

ברם העיר שם על מה דאיתא בחז"ל שלאחר חורבן בית שני הקריבו קרבנות על גבי מזבח וכשר הדבר, שהרי קדושה שניה לא בטלה ומקריבים על גבי המזבח אף שאין הבית קיים כדאיתא ברמב"ם, ברם דווקא פסח כשר דבזה לא בעינן שיהיה לנחת רוח (כי עיקרו עומד לאכילה ולא לכפרה) אבל שאר הקרבנות אי אפשר להקריב כיון דבעינן שיהיה לנחת רוח וכיון אין נחת רוח.

והנה לעיל הבאנו דלשיטת הרמב"ן חלוקים היו בית ראשון מבית שני דרק בבית ראשון הייתה הגזירה שלא אריח בריח ניחוחכם אבל בית שני לא הוי בכלל האי גזירה, ולפי"ז באמת יכולים היו להקריב את כל הקרבנות, וכל האי סברא דאמר הנצי"ב קאי רק לפי הני ראשונים דסבירי ליה דלא היה כל חילוק ואף כלפי בית שני נאמר הפסוק.

והנה ברמב"ם (פ"ו מהל' בית הבחירה הל' י"ד ט"ו) כתב וז"ל "כל מקום שלא נעשה בכל אלו ובסדר הזה אין קדוש גמור וזה שעשה עזרא שתי תודות זיכרון הוא שעשה, לא במעשיו נתקדש המקום, שלא היה לא מלך ולא אורים ותומים, ובמה נתקדשה? בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן ויקדשן לעתיד לבוא, לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה ואף על פי שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה, ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות שהקדושה

(ברם צריך עיון לפי זה, למה הקיאה הארץ את הכנענים בעת כניסת ישראל והרי קודם שקידשו את הארץ עולי מצרים לא הייתה בה קדושה מצד טבעה ומהותה ולמה אכן לא יכלה לסבול את הגויים?

ועל כורחך צריך לומר שיש קדושה מצד טבעה של ארץ ישראל עצמה שאינה יכולה לסבול את החוטאים. ולכאורה לפי זה מה השתנה בין מה שהיה לפני שנכנסו בני ישראל לאחר מיכן, אם אמנם לגבי המצוות התלויות בארץ תלוי אם ישראל נמצאים על אדמתם, אבל לעניין עצם הקדושה העצמית שאינה סובלת חוטאים לכאורה לאו בהא תליא וצ"ע).

אולם הרמב"ן בחידושו פליג על שיטת התוס' דאם אמנם לעניין מצוות של תרומות ומעשרות בטלה קדושת הארץ אבל עדיין בחיבתה ובקדושתה לעניין ישיבתה ודירתה, דתמיד הייתה לה קדושה מצד עצם מהותה ואינה יכולה לסבול חוטאים, ולפיכך הרמב"ן לשיטתו יכול לפרש את דברי התו"כ על הגלות הראשונה, דאף בעת חורבנה לא הייתה יכולה לשהות עליה כל עוברי עבירה כי הארץ בחורבנה עדיין עומדת בקדושתה ובחיבתה לעניין ישיבה ודירה ודו"ק.

(והנה על "ונתתי את עריכם חרבה והשימותי את מקדשיכם ולא אריח בריח ניחוחכם" פרש"י: יכול מאדם, כשהוא והשימותי אני את הארץ הרי אדם אמור, הא מה אני מקיים חרבה מעובר ושב.

נראה דלא מיבעי דלא יגורו בה אנשים, אלא אפילו עוברים ושבים שהולכים דרך הארץ הזו לארצותיהם גם הם לא יהיו כלל, ואף בהמה ועוף לא עברו בה כלל חמישים ושתיים שנים, וכל זה להראות את עומק הגזירה שהארץ אינה יכולה לסבול כל אדם בשל החטאים הרבים שנעשו בה, ולפיכך נגזר עליה להיות כסדום ועמורה שתהיה ארץ חרבה מכל וכל, ולכאורה בגלות השניה לא מצוין שהארץ חרבה מכל וכל וכפי שמצינו דאף לאחר חורבן בית שני עדיין היה בה ישוב מסוים ביתר טור מלכא וכו', ולכאורה זוהי סייעתא לדברי הרמב"ן דשונים היו שתי הגלויות (מכל וכל).

(ב) מי שהקריב קרבנות לאחר החורבן הקרבנות פסולים אף אם לא בטלה קדושה משום דאין ריח ניחוח.

איתא בפרשה (פ"י כ"ו פס' ל"א) **"ונתתי את עריכם חרבה והשימותי את מקדשיכם ולא אריח בריח ניחוחכם"**.

ובפרש"י: והשימותי את מקדשיכם, יכול מן הקורבנות כשהוא אומר ולא אריח הרי קרבנות אמורים, הא מה אני מקיים והשימותי את מקדשיכם מן הגדודיות שיירות של ישראל שהיו מתקדשות ונועדות לבוא שם".

וב"רנת יצחק" הוסיף לבאר על פי זה את דברי הירושלמי (פרק ערבי פסחים) שם איכא נוסח "ששים בבנין עירך וששים בעבודתך ובחידוש בית מקדשך" נראה דששים בעבודתך יקדם לחידוש בית מקדשך, ולפי דברי הרמב"ם הנ"ל הדברים מובנים היטב, שהרי ניתן להקריב אף שאין הבית קיים.

ברם לפי זה יש להבין את הנוסח "על קיר מזבחה לרצון" יש על כן לומר, כפי דברי הנצי"ב הנ"ל שאין להקריב על המזבח כל עוד לא היה רצוי לאומות העולם ובעינין לכך רישיון מצדם להקריב קרבנות, א"כ אף לדברי הירושלמי נאמר כן, דאין כוונתו שיוכלו להקריב על המזבח כל עוד לא היה רישיון מצד אומות העולם, ברם אין צורך להקים את כל הבית, ולפיכך אפשר לשמוח בחידוש העבודה אפילו קודם שהוקם הבית.

והנה בנצי"ב (בהרחב דבר) שדי נרגא לדבריו, מגמ' ערוכה בזבחים (דף ק"ז) דהמעלה בזמן הזה חייב כרת אף שאין הבית קיים, ובשלמא אי הוו הקרבנות כשרים בדיעבד דראויים הם להתקבל בפנים שפיר מובן דאם הקריבם בחוץ חייב עליהם כרת, אולם לדברי הנצי"ב משמע דהקרבנות פסולים לחלוטין כי חסר את התנאי לקרבן שיהיה לריח ניחוח. וא"כ אין הם ראויים להתקבל בפנים ואין מקום לחייב עליהם כרת בחוץ?

והנה לולי תמיהתו, היה אפשר לומר בדוחק דאף שאין להעלות קרבנות על המזבח כיון שאינם לריח ניחוח מכל מקום בדיעבד אם עלו לא ירדו והוי ככל דבר שפסולו בקודש שחייבים כרת על הקרבנות ובכה"ג חייב כרת דהוי ראוי להתקבל בפנים, ברם הנצי"ב סבר דהקרבנות פסולים לחלוטין ולפיכך שפיר תמה על דבריו.

וב"רנת יצחק" רצה להציע, דאם נאמר כהרמב"ן ז"ל דכל הקללה של ולא אריח בריח ניחוחכם נאמר רק כלפי גלות בית ראשון אבל לא בגלות בית שני. ולפי"ז אפשר ליישב את דברי הגמ' בזבחים על הזמן הזה, דכיון דאין את הקללה וראויים כל הקרבנות להיות קרבים אף שאין בית קיים, לפיכך אם הקריב איזה שהוא קרבן בחוץ יהיה חייב על זה כרת.

ובבית שני באמת יכולים היו להקריב את כל הקרבנות ולא רק קרבן פסח, אלא שבפועל לא הקריבו בזמן ביתר רק את הפסח שזה עשה שיש בו כרת ולפיכך עשו כל השתדלות להקריבו. אולם באמת יכולים היו להקריב את כל הקרבנות. ובזמן בית ראשון נאמר שהקריבו רק את קרבן הפסח דבזה הרי אין צריכים ריח ניחוח וכפי שביאר בנצי"ב, וא"כ יש ליישב את דברי הרמב"ם בהל' בית הבחירה שכוונתו רק על קרבן פסח ודו"ק היטב.

ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא (וייעון בהשגת הראב"ד שהאריך להשיג עליו בזה ואכמ"ל)

ונראה לכאורה חלוק הרמב"ם על יסוד דברי הנצי"ב זצ"ל דאין הקרבנות פסולים, דהרי אף לאחר חורבן בית ראשון שודאי כבר לא היה ריח ניחוח ואע"פ כן שייך להקריב קרבנות בבית, והרי חסר בדין ריח ניחוח, ואם כן אף שלא בטלה קדושה ראשונה הקורבנות אינן ראויים להעלות על גבי המזבח? ואין לומר שכוונתו הייתה שאין החיסרון מצד שאין מזבח ומכל מקום לא יהיה ניתן להקריב בשל חסרון ריח ניחוח, דאם כן אין ההלכה זו יכולה להתקיים בפועל, ואין דרכו של הרמב"ם לכתוב דברים שאין להם כל שייכות להלכה, והוי בבחינת הלכה ולא למעשה.

אמנם ב"הרחב דבר" הבהיר הנצי"ב את דבריו, דמה שאין להקריב קרבנות הוא כל עוד לא הייתה הערה מן השמים ורישיון מאומות העולם לבנות את בית המקדש (כמו בכורש שנתן לעזרא רשות לבנות את בית שני) ובכך ירדה הקללה של "והשימותי את מקדשיכם ולא אריח בריח ניחוחכם"

ויש לומר לפי זה, דבאמת אין צורך לבנות את כל הבית שהרי בלאו הכי לא יוכל עזרא לקדש את הבית שהרי חסרו לו התנאים כפי שפירט הרמב"ם הנ"ל, ולפי זה מצד הדין יכולים היו להקריב עוד בטרם הקימו את בית השני רק על מקום המזבח, דעצם הרישיון די בכוחו להוריד את הקללה ואף קודם שנבנה הבית. ולפי זה מה שכתב הרמב"ם שמקריבים קרבנות כולן אף ע"פ שאין בית בנוי כוונתו הייתה רק לאחר שניתנה הרשות להקריב במקום קרבנות וכל כוונתו הייתה להבהיר שניתן להקריב אף שאין בית בנוי ואין המזבח מוקם במכונו, כיון שהקדושה לא התבטלה בעצם החורבן ומכל מקום צריכים את התנאי הנוסף של ריח ניחוח, ונצטרך להרשאה לבנות בית המקדש. ומכל מקום הדברים צ"ב רחב.

וב"עמק ברכה" עמד דבהגדה של פסח על ברכת "אשר גאלנו" ושם יש סיום "ונאכל מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחה לרצון" ותמה ע"ז הגאון זצ"ל מהי התוספת "שיגיע דמם על קיר מזבחה לרצון"?

ברם אומר בעל ה"עמק ברכה" הנה אנו מברכים שנוכה לאכול מן הפסחים ומן הזבחים כלומר קרבן חגיגה שבא יחד עם הפסח כדי שיאכל הפסח על השובע, ובאנו לומר בזה שלא יהיה כפסח ביתר שלא הייתה הארה מן השמים וכיון שכן היינו בגזירת ריח ניחוח שתבטל, ולפי ביאור הנצי"ב שהבאנו לעיל אי אפשר להקריב שום קרבן מלבד קרבן פסח שבו אין את התנאי "ריח ניחוח" על כן אנו מבקשים מאת השי"ת שיתן לנו את היכולת להקריב את כל הקורבנות שיגיע דמם על קיר מזבחה לרצון מצדך שתבטל את גזירת ולא אריח ויהיו כל הקורבנות כשרים להעלות על המזבח. ודו"ק היטב.

גילחו את ראשו כמנהג הידוע, **ועשה שם יום משתה ושמחה**. גם העיד הה"ר אברהם הלוי, כי בשנה הנזכרת הלך גם הוא שם, והיה נוהג לומר בכל יום בברכת תשכון, נחם ה' אלקינו את אבלי ציון כו' וגם בהיותו שם אמר נחם כו', ואחר שגמר העמידה אמר לו מורי ז"ל כי ראה בהקיץ את רשב"י ע"ה עומד על קברו, ואמר לו אמור אל האיש הזה אברהם הלוי כי למה אומר נחם ביום שמועתינו¹ והנה לכן הוא יהיה בנחמה בקרוב, ולא יצא חדש ימים עד שמת לו בן א' וקבל עליו תנחומין. **וכתבתי כל זה להורות כי יש שרש במנהג הזה הנזכר, ובפרט כי רשב"י ע"ה הוא מחמשה תלמידי הגדולים של ר"ע ולכן זמן שמחתו ביום ל"ג לעומר, כפי מה שביאר לעיל ביום ל"ג לעומר**. עכ"ל.

ואמנם משמע מדבריו שמנהג זה נהג כבר לפני זמנו של האריז"ל, אך כנראה המנהג התחיל רק כמה שנים לפני זמן האריז"ל, כי בשנת רפ"ב כנראה עדיין לא נהגו כן, כנ"ל.

נמצא שהמנהג הקדמון בא"י היה לעשות עצרת תפילה והילולא רבתי במירון בט"ו וט"ז אייר, ועיקרה של הילולא זו היתה בעיקר על קברי שמאי והלל, ולא על קבר רשב"י, וסמוך לדורו של האריז"ל בטלה הילולא זו לגמרי, ובמקומה החלה הילולא חדשה בי"ח באייר על קבר הרשב"י ע"ה, והילולא זו נמשכת עד ימינו.

וחוקרי הדורות נתחבטו מה גרם לשינויים הללו, אך נראה שהסיבה העיקרית לזה **על פי הפשט** היא, שעל פי מנהגי הימים שבין פסח לל"ג בעומר הם ימי אבילות על פטירת תלמידי ר' עקיבא, ואינם מתאימים לעריכת הילולא של חגיגות ושירים, אמנם באותם דורות נהגו בני א"י וסביבותיה ברוב העניינים כדעת הרמב"ם (כמו שכתב בשו"ת הרלב"ח סי' ל"ב ל"ד מ"ב נ"ב ס"א ע"ט צ"ז ק"ג ק"ט קכ"ד קמ"ב, ועוד), והרמב"ם לא הזכיר מאומה ממנהגי האבילות בימים אלו, ולכן אז לא נהגו בא"י וסביבותיה שום מנהג אבילות בימים אלו, ואדרבה, יום ט"ו באייר היה נחשב אצלם יום שמחה, משום פסח שני שנאכל בליל ט"ו, ולכן קבעו את היום הזה ליומא דהילולא.

[כיום מקובל שפסח שני הוא י"ד אייר ובו לא אומרים תחנון, וכן הוא בשכנה"ג (או"ח סי' קל"א הגב"י אות י"ב) ועוד אחרונים, ובמחזיק ברכה כתב שיש למחות שמי שלא אומר נפילת אפים בט"ו באייר, אך כפי הנראה באותם דורות היה מקובל לכנות את ט"ו באייר פסח שני, וכן בספר החזיונות למהרח"ו ח"ד סי' ט' כתב: "אחר כך ביום פסח שני ט"ו לאייר הגיד לי הדברים יותר מבוארים", אמנם בשער הגלגולים הקדמה ל"ח כתוב: "ביום פסח שני י"ד לאייר" וכנראה

(מהרה"ג החו"ב בעל וברך דוד שליט"א)

ג) מנהגי הילולא במירון בט"ו באייר ובל"ג בעומר

המקור הראשון שהזכיר מנהג הילולא במירון בחודש אייר הוא בספר 'תוצאות ארץ ישראל' לתלמיד הרמב"ן, אך שם לא כתב על הילולא על קבר רשב"י אלא על **קברי שמאי והלל**, ולא בי"ח אייר אלא בפסח שני, וזה לשונו:

"במרון שם מערה אחת לשמאי והלל ותלמידיהם סך כולם שלשים ושנים, שם מתקבצין כל ישראל והישמעאלים בפסח שני וישראל מתפללים שם ואומרים שם מזמורים, וכשהם רואים יוצאים מים בתוך המערה כולם שמחים, כי הוא סימן שתתברך השנה, והרבה פעמים שלא נמצאו שם מים ובעת תפלתם היו נראים המים כהרף עין, ושם ר' שמעון בן יוחאי ועליו ציון נאה וסמוך לו ר' אלעזר בנו אומרים כי שם היה מדרשו של ר' שמעון בן יוחאי". עכ"ל.

והמקור השני המספר על אותה הילולא הוא בספר 'מסעות ארץ ישראל לרבי משה באסולה' משנת רפ"ב, ששם כתב: **"ובט"ו באייר שקורים לו פסח שני עשו שם במירון השיירה גדולה היו שם יותר מאלף נפשות כי באו רבים מדמשק עם נשיהם וטפם ורוב קהל צפת וכל קהל לבוקע**, הוא כפר שיש בו המערה שנטמן בה רשב"י ובנו י"ג שנה כנזכר פ' במה מדליקין, ועדין המעיין שם, אפס האילן של חרובים איננו, וגם מכל הסביבות באו אז למירון, **ועמדנו שם ב' ימים וב' לילות חוגגים ושמחים והתפללנו על כל ציוני הצדיקים אשר שם**, כנזכר".

ושניהם לא הזכירו מאומה מהמנהג לעשות הילולא במירון בל"ג בעומר, ונראה ברור שהילולא זו עדיין לא הונהגה בזמנם (ומה שמובא בכמה ספרים שהילולא זו נזכרה כבר באגרתו של רבינו עובדיה מברטנורא משנת ה"א רמ"ט, הוא טעות, כי דבריו שם נאמרו על הילולת שמואל הנביא בכ"ח אייר, עי' אגרות א"י עמ' 139).

המקור הראשון לעריכת הילולא על קבר הרשב"י ביום ל"ג בעומר הוא בשער הכוונות למהרח"ו ענין ספירת העומר, ששם כתב:

"ענין מנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג לעומר על קברי רשב"י ור"א בנו אשר קבורים בעיר מירון כנודע, ואוכלים ושותים ושמחים שם, **אני ראיתי למורי ז"ל שהלך לשם פ"א ביום ל"ג לעומר, הוא וכל אנשי ביתו, וישב שם שלשה ימים ראשונים של השבוע ההוא**, וזה היה פעם הא' שבא ממצרים, אבל אין אני יודע אם אז היה בקי ויודע בחכמה הזו הנפלאה שהשיג אח"כ. והה"ר יונתן שאגי"ש העיד לי, שבשנה הא' קודם שהלכתי אני אצלו ללמוד עם מורי ז"ל, שהולך את בנו הקטן שם עם כל אנשי ביתו, ושם

¹ כך הנוסח בכת"י, ואולי הוא כינוי ליום סמיכתם, או שהוא על שם שביום זה נהגו ללמוד את שמועותיו של רשב"י.

ולפי זה באמת היה אפשר לעלות ביום זה גם על קבר ר' עקיבא, וגם על קברי שאר תלמידיו, וכפי שאכן כתב הבן איש חי בספר הלולא רבא שראוי לעלות ביום זה גם על קברי ר' עקיבא ור' יהודה ור' מאיר, וע"פ פשט קשה לתת טעם למה עולים דוקא לקבר רשב"י, אך פשוט שהוא מחמת הנהירה העצומה והנפלאה אחרי ספר הזוהר הקדוש, שהחלה באותם דורות ונמשכת ת"ל עד ימינו אנו, והיא הנותנת שהמקובלים וכל העם נקשרו לתנא האלקי רשב"י ע"ה בעבותות אהבה שאין לה חקר, ועל כן נמשכו כולם דוקא אחר ציון הרשב"י ע"ה, ומה גם שכבר היה מנהג קדמון אצל המון העם לעלות בתקופה זו למירון, ולא שינו מנהגם. **ואמנם מסתבר שע"פ סוד היה למקובלים עוד טעמים למה לעלות על קבר רשב"י דוקא ביום זה, כלשון מהרח"ו ש"יש שורש למנהג הנזכר", אך אין לי עסק בנסתרות.**

ד) אין שום מסורת מתי יום פטירת רשב"י

מה שמורגל בפי כל של"ג בעומר הוא יום פטירת רשב"י ע"ה, מקור הדבר הוא בפרע"ח שלפנינו בשער ספירת העומר פ"ז, שכתוב שם: "והטעם שמת רשב"י ביום ל"ג בעומר כי הוא מתלמידי רבי עקיבא הנ"ל שמתו בספירת העומר הנ"ל", וכנראה זהו מקורו של החמדת ימים שכתב בשם 'ספר הקדמונים' שרשב"י נפטר מן העולם בל"ג בעומר, וכנראה אליו כיוון החיד"א בברכ"י סי' תצ"ג שכתב "וגם כתבו דפטירת רשב"י היה יום ל"ג בעומר", וכן בספר טוב עין סי' י"ח כתב "וגם אמרו דהלולא דרשב"י ביום ל"ג".

וראשית כל, יש ללמוד מדברי החמדת ימים והחיד"א **שמסורת זו לא היתה מפורסמת בימיהם**, ורק החמדת ימים מצא אותה ב'ספר הקדמונים', וגם החיד"א רק כתב ש'כתבו' או 'אמרו' כך, ולא ציין זאת כדבר פשוט וידוע, ואכן החמדת ימים והחיד"א הם הראשונים שהזכירו חידוש זה, **אך עד אז כל אלו שעלו להר מירון בל"ג בעומר וששו ושמחו וגילחו את בניהם, כלל לא העלו על דעתם שיום זה הוא יום פטירת רשב"י!**

שנית, יש לשים לב שהחיד"א **לא הביע שום הסכמה עם שמועה זו**, אלא רק כתב ש'כתבו' ו'אמרו' כך.

שלישית, יש לדעת שהחיד"א **עצמו חזר בו בספר מראית העין (שנדפס בשנת תקס"ה, 19 שנה אחרי ספר טוב עין) וכתב: "ומה שכתבתי בברכי יוסף בסימן זה דיש מי שכתב דפטירת רשב"י ע"ה זיע"א בל"ג בעומר, כן כתב בפרי עץ חיים, אך כבר נודע דבנסחאות כתבי האר"י ז"ל היה ערבוב וט"ס והנסחא אמיתית היא נסחת הח' שערים... ובשער הכוונות האריך בסוד יומי העומר... והיא שמחת רשב"י וכתב שיש שורש בשמחה זו שעושים, והוא האריך בזה ולא בא בפיו לומר שהוא פטירת רשב"י**

הוא ט"ס, ועיין שו"ת מצפה אריה תניינא סי' כ"ז אות ד' שתמה על הברכ"י וצייד שפסחא זעירא הוא ט"ו באייר, כמו שפסח ראשון בט"ו ניסון].

אולם כידוע, סמוך לדורם של הב"י האריז"ל נתיישבו בא"י וסביבותיה רבים רבים מגולי ספרד, עד שנתרבו על יושבי הארץ הקדמונים (כמ"ש הרמ"ק בשו"ת בית יוסף דיני כתובות סי' ב': "אנו רואים דתושבי הארץ בטילים אגב הבאים מארץ מרחק הספרדים ה"י שהם רובא דמינכר עד שתושבי הארץ אדרבה בטלים לגבייהו"), ובהשפעתם החלו כולם לנהוג אבילות בימים הללו, וממילא לא רצו לעשות הלולא בשמחה ושירים בט"ו וט"ז אייר, ועל כן דחו את מועד ההילולא ליום ל"ג בעומר שבו נהגו בני ספרד יום שמחה על שפסקו תלמידי ר' עקיבא מלמות.

ואמנם לדעת השו"ע (או"ח סי' תצ"ג ס"ב) יש לנהוג אבילות עד יום ל"ד בבוקר, ובב"י שם כתב כן בשם ר"י בן שועיב והרשב"ץ, אך נראה שרוב חכמי ספרד בדור שלפניו תפסו כפשטות לשון הטור שנהגין אבילות רק עד יום ל"ג, וראיה לזה ממה שכתב בשו"ת אהלי יעקב למהריק"ש סי' צ"ח: "הן אמת שכתבו האחרונים ז"ל בשם הר"י ו' שועיב ז"ל שמסתפרין ביום ל"ד בבוקר וכל יום ל"ג אסור... אבל מעולם הוקשה לי שבכל גלילות ישראל אין אומרים תחנונים ביום ל"ג כי הוא עיקר השמחה, גם נושאים נשים בו ביום מה שנהגו לאסור מחג הפסח עד אותו יום ל"ג לספירה, ואם לא פסקו מלמות עד ט"ו יום קודם עצרת היה ראוי לעשות השמחה ביום ל"ה שהתחילה בו הטובה, ועל הרוב עושה השמחה ביום ל"ד שהוא היום שפסקו בסופו מלמות, והוא סוף וקץ לצרת מיתתם עם שלא התחילה השמחה עד יום ל"ה, ומפני זה אמרתי שלא למחות ביד מי שנהג להסתפר ביום ל"ג, כי דבר זה מתורת מנהג הוא והכי קבלוה עלייהו שיסתפרו ביום ל"ג... ואחר שהאריך בביאור טעם המנהג כתב: "והנה כתבתי לך מה שנ"ל עפ"י מה שנהגו כל ישראל שלא לומר תחנונים ביום ל"ג, וכן ראיתי שנהגים חכמי האשכנזים ז"ל להסתפר ביום ל"ג". עכ"ל. וכן בשער הכוונות למהרח"ו כתב שתלמידי ר' עקיבא פסקו מלמות בל"ג בעומר.

ומה שבתחילה נהגו להתכנס סמוך לקברי שמאי והלל, הוא משום שלא היתה סיבה מיוחדת לכל הקהל הגדול לטרוח להעפיל אל ראש ההר, כאשר גם בתחתית ההר היו קברי שמאי והלל ותלמידיהם, וגם משום שכולם רצו לחזות בנס הנפלא של עליית המים במערת שמאי והלל.

אמנם אחר שהעבירו בני ספרד את ההילולא לל"ג בעומר שהוא יום שמחת תלמידי ר' עקיבא ראו לנכון לקבוע את עיקר ההילולא על קברו של רשב"י ע"ה שהוא מתלמידי ר' עקיבא (וכמ"ש בשער הכוונות ובפרי עץ חיים שיום זה הוא שמחת רשב"י משום שהוא מתלמידי ר' עקיבא).

שיום ל"ג בעומר הוא יום פטירת רשב"י, אלא יום שמחתו, שאז נסמך וכנ"ל, והדברים ברורים בס"ד".]

ובשו"ת דברי נחמיה או"ח סי' ל"ד אות ז' כבר עמד על הזרות הגדולה שיש בנוסח הפרע"ח, וצידד שהעיקר כנוסח שבדפוס קארעץ, וז"ל: "ובפע"ח שם נזכר עוד טעם לענין שמחת ל"ג בעומר שבו ביום מת רשב"י ע"ה, ועם היות שמש"ש כי הוא מתלמידי ר"ע שמתו בספה"ע צריך עיון גדול לכאורה, דהא הוא היה מאותן ה' תלמידים דאח"כ כדאיתא בגמ' פ' הבע"י... וגם בלא"ה על כרחך ר' שמעון האריך ימים אחר ר"ע... ואולי יש ט"ס בפע"ח שם במ"ש כי הוא כו', כנ"ל, וצ"ע בדפוס קארעץ ששמעתי ששם נשמט זה". עכ"ל².

ובימינו נתפרסם הכת"י של הפרי עץ חיים ומשם נתברר מקור הטעות, ששם כתוב: "וטעם שמ' רשב"י ביום ל"ג לעומר, כי הוא מתלמידי ר' עקיבא והם שמ' בל"ג לעומר", ופשוט שהנוסח האמיתי הוא "וטעם שמחת רשב"י ביום ל"ג לעומר, כי הוא מתלמידי ר' עקיבא והם שמחים בל"ג לעומר" (ויש כת"י שכתוב "וטעם שמח' רשב"י ביום ל"ג לעומר, כי הוא מתלמידי ר' עקיבא והוא שמח בל"ג לעומר", ולפ"ז הנוסח האמיתי הוא "וטעם שמחת רשב"י ביום ל"ג לעומר, כי הוא מתלמידי ר' עקיבא והוא שמח בל"ג לעומר"³), הרי שהמילה "שמחת" אינה כתובה כלל בכת"י, והיא רק שיבוש של המעתיק, ועיין בזה בארוכה במאמרו של הרב בלוי בקובץ 'שורון' חלק ט"ו עמ' תתנ"ד.

ע"ה, ואפשר דהכונה כמ"ש אני עני בטוב עין דביום ל"ג התחיל ללמד ר' עקיבא לרשב"י וחבריו", עכ"ל. והדברים נדפסו גם בשירי ברכה סי' תצ"ג.

כאן כבר הכחיש החיד"א לגמרי את אמיתותה של שמועה זו, וכתב שמקורה הוא בספר פרע"ח שיש בו 'ערבוב וטעויות סופר', ובנוסחא האמיתית שבשער הכוונות מוכח לא כן.

ובשדי חמד ח"ו במערכת ארץ ישראל אות ו' הביא את אגרתם של חכמי טבריא אליו, וכתבו בה בזה הלשון: "ומה שהק' דאדרבה במיתת הצדיק יש להתענות ולהתאבל דיום זה שאני דאין להתאבל ולהתענות בו כי זה הוא רצון צדיק... ותו דלא מכרעא מילתא שמת ביום ל"ג ועין רואה להג' חיד"א בס' מראות עין בליקוטים סי' תצ"ג וז"ל... (כאן העתיקו את כל לשון המראית העין הנ"ל) עכ"ל הרי דאין לנו הכרע דביום ל"ג נפטר רשב"י".

ובשו"ת רב פעלים או"ח סי' י"א כתב: "ומצינו להגאון חיד"א ז"ל בשיו"ב א"ח סי' תצ"ג, בענין פטירת רשב"י זיע"א ביום ל"ג לעומר, שנזכרה בספר פרי עץ חיים ולא נזכרה בשער הכוונות כתב שאין לסמוך על זה כ"כ".

ובקובץ מקבציאל קובץ כ"ה עמ' נ"ד נדפסה שאלה ששלח הבן איש חי להגה"ק ר' אליהו מני, וכתב שם: "כתב הברכ"י דיש אומרים דביום ל"ג לעומר הוא פטירת הרשב"י זלה"ה אך בליקוטים שבסוף ספרו מראית העין פקפק על זה וכתב דזה שמצא בפרי עץ חיים וכו' עי"ש".

ובהגהות "בין הרי"ם" (להמקובל הנודע הגרי"מ הלל שליט"א) שם כתב להוכיח מדברי הבן איש חי בכמה מקומות בספריו שקיבל את דעת החיד"א בזה ונקט ששמחת ל"ג בעומר היא רק משום שאז נסמכו תלמידי ר"ע, ועפ"ז כתב בספרו "הלולא רבא" שראוי ללכת באותו יום גם לקברי ר"ע ורמבעה"נ ור"י בר אלעאי, ונשמר מלהזכיר שהוא יום פטירת רשב"י.

ומלבד מש"כ החיד"א שאין לסמוך על הפרע"ח נגד משמעות שער הכוונות, הנה גם לשון הפרע"ח מעיד על עצמו שהוא נוסח משובש, כי משמעות דבריו היא שרשב"י הוא אחד מכ"ד אלף תלמידים שמתו בימי הספירה, ואין זה נכון כלל כידוע.

אמנם בהגהות בין הרי"ם הנ"ל כתב שמצא בפע"ח דפוס קארץ תקמ"ב שהגירסא היא: "כי גם רשב"י היה מתלמידי ר"ע והוא שמח בל"ג בעומר" [וכתב על זה הגרי"מ הלל: "ושמחתי כעל כל הון ממש שזכינו במציאה זו שהיא הגירסא הנכונה והמקורית להשוות דברי רבינו ז"ל הקדושים שלא יהיו כסותרים, וליישבם על נכון בס"ד. וזה יודה כל אוהב אמת לאמתו ומעיין ישר. וכן תראה מספר משנת חסידים שלא הזכיר כלל

² ואמנם עוד כתב שם: "אבל מ"מ גוף הדבר ודאי אמת נכון שהסתלקות רשב"י היה בל"ג בעומר והיינו הלולא דרשב"י בו ביום אשר כבר נודע ומפורסם בכל העולם... והן אמת שגם עיקר הדבר נעלם ממני כעת המקור ושרש לזה דנהי דיום הסתלקות נקרא הלולא... אבל מנלן שזה היה בל"ג בעומר, ובמשנת חסידים מס' אייר וסיון ראיתי שהשמיט דברי פע"ח הנ"ל אלא כתב בטעם שמחת רשב"י שבל"ג בעומר לפי שהיו מהה' תלמידים שנסמכו אז... וצ"ע, אך המפורסמות א"צ ראייה שכבר נתפרסם בכל העולם מכמה דורות ע' הלולא דרשב"י בל"ג בעומר ומסתמא יש מקור לזה בזהר או בכתבי האר"י ז"ל". עכ"ל. אך במחכ"ת נעלם ממנו שעד זמן החמדת ימים אף אחד לא ידע משמועה זו, וכמו שהוכחתי מלשון החמדת ימים עצמו ומלשון החיד"א, ורק מאז התחיל להיות 'מפורסם' כך (בעיקר בארצות אשכנז שהיו רחוקים ממקום ההילולא), ו"מפורסמות" שכאלו ודאי ובודאי שצריכות ראייה.

³ ויש מי שטעה לקרוא בכתב יד "והוא שמת בל"ג לעומר", ומוכן מאיליו שאינו נכון כלל ועיקר, שהרי כבר כתב שהטעם הוא משום שהוא מתלמידי ר"ע שפסקו מלמות, ואם כוונתו לכתוב טעם נוסף היה לו לכתוב "ועוד שהוא מת בל"ג לעומר", וגם היה לו לבאר היטב מה ענין השמחה ליום המיתה שהוא יום צער (כידוע שהמנהג לשמחה ביום פטירת צדיק נתחדש רק בדורות האחרונים, ולא נהג כלל בזמנו של מהרש"ו, ואינו מביע שום דעה בענין, עכ"פ גם לו יהי שמהרש"ו סבר שיש מקום לשמחה ביום פטירת רשב"י, מ"מ היה לו לבאר היטב ענין מחודש כזה ולא להבליעו בארבע מילים), וגם הלשון "והוא שמת" (ולא "והוא מת") הוא לשון מזור המתאים למי שלא יודע עברית, ואך ביטול הזמן הוא לטרוח ליישב את לשונו ע"ד פלפול ודרש וסוד, כי רק פתי לא יבין שהגירסא הנכונה והישרה היא "והוא שמח בל"ג לעומר" שזה ההמשך הטבעי של דבריו הקודמים, על פי הסגנון המקובל בלי שום דוחק וזרות, וגם מתאים לדבריו בשער הכוונות, וכל המכיר מעט את לשונו של מהרש"ו יודע שהיה מצויין בצחות הלשון והבהירות ולא ידבר בשפת עקלתון וזרות, ולמותר להאריך בדבר כה פשוט, רק להוציא מלב הנאחז בסבך הטעות.

קדושה חדשה, אלא דיעוויי בכמה דוכתי דחשיב לה קדושה שניה, וי"ל הגדר דעשיית התמורה אינה נפעלת עלל ע"י האדם, והאדם מעמיד רק "צורה" של המשכת הקדושה, שבהעמדה זו מוגדר התמורה כקדושה שניה, אבל עצם הקדושה אינה נמשכת, ואינה עוברת, אלא שהתורה מחילה קדושה חדשה על התמורה, כפי האופן שהעמיד הממיר.

וזה ביאור החילוק שחילקו התוס' בין תמורה לולדות, דולדות הוי קדושה הנמשכת, ואילו תמורה הוא קדושה חדשה, שמחילה התורה את הקדושה כפי האופן והצורה שרצה הממיר להמיר בקדושה.

[וע"ע קה"י בכורות סי' טז, שכתב בהגדרת התמורה שאינו אלא "מכח" שהוא גורם שמחמתו יתקדש במקום אחר, אבל לא שמקדושה שלו הולך ונמשך].

והנה בירושלמי (ריש פ"ב דקידושין) ילפינן דאין יכול לעשות תמורה ע"י שליח, דכתיב "אם המר ימיר" משמע שרק הוא יכול להמיר, והעירו, דלכאוי למה לי קרא שאינו יכול לעשות שליח, תיפו"ל דאסור להמיר, ואין שליח לדבר עבירה.

ואמנם להשיטות דבשוגג יש שלד"ע איצטריך קרא לשוגג, אולם להשיטות דגם בשוגג אמריי אשלד"ע, ואייז מטעם דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, שהרי שוגג הוא בזה, אלא דלא נתחדש פרשת שליחות בעבירה.

לפי הנתבאר יש לדון, דאף דאין שליח לדבר עבירה, והיינו שלא נתחדש פרשת שליחות בעבירה, וי"ל דדוקא כשיש עשיה הפועלת, ונעשה על ידי העשיה איזה פעולה או חלות, בזה אין שליחות, אבל בתמורה שהקדושה חלה שלא על ידו, רק שהצורה שעושה התורה מחילה קדושה

ויש כמה ספרים שכתבו שבאגרת ר' עובדיה מברטנורא כתב שי"ח באייר הוא יום מיתתו של רשב"י, אך כבר הזכרתי לעיל שלא היו דברים מעולם, כי שם דיבר על הילולת שמואל הנביא בכ"ח אייר, ע"י אגרות א"י עמ' 139.

מהגאון בעל "גינת אגוז" שליט"א.

(ה) בגדר תמורה

לא יחליפנו ולא ימיר אתו טוב ברע או רע בטוב ואם המר ימיר בהמה בבהמה והיה הוא ותמורתו יהיה קדש (כו, י)

הנה בדין תמורה יש לחקור האם הקדושה של התמורה נמשכת מן הראשונה או דקדושה חדשה ואינה המשכת הקדושה הראשונה.

והנה תוס' בכורות טז, א ד"ה ותמורה שלאחר פדיון מתה וכו' הקשו דאמאי תפוס בהו תמורה כלל ומ"ש מולדות ופסוה"מ שנפדו שהן חולין גמורים, וכדאמרינן ולד צבי ואיל נינהו [ובכמה דוכתי מבואר דהולדות והתמורות חד גדר הם], ות"י וז"ל, וי"ל דולדות אין בהם קדושה אלא מכח אמן וכיון שנפדו פקעה קדושת לגמרי כצבי וכאיל ואע"ג דאיכא איסור גיזה ועבודה אין כח לאיסור מועט כזה שיחול על ידו קדושה על הולדות, אבל תמורה קדושה בה היא וכיון דגלי קרא שחלה על בעלת מום קבוע ה"ה לאחר פדיונן, אלא דלא קרבה, עכ"ל.

ובביאור דבריהם י"ל בהקדים עוד מה דמבואר דהנה בנזיר לא, א פליגי ב"ש וב"ה בתמורה בטעות אי הוי תמורה, ובדף לב, א שם מבואר דאף למ"ד דיש תמורה בטעות מ"מ היכא דנתברר שלא היה בהמה קדושה כלל וליכא לעיקר הקדש, כה"ג ליכא תמורה, והמשמעות בגמ' דיש מקום שתחול תמורה גם כה"ג, והרי כל דליכא בהמה קדושה א"כ לא שייך תמורה בהמשכת קדושה, ומבואר דגדר תמורה הוי

וְאָכַלְתֶּם בָּשָׂר בְּנֵיכֶם וּבְשָׂר בְּנֵיכֶם תֹּאכְלוּ: (פכ"ו, פכ"ט).

שאלה: איך תתהפך קללה זו לברכה באחרית הימים.

תשובה: א) שאלו לרב גדול בישראל והשיב שבעוונותינו הרבים יש יהודים יראי שמים שאינם יכולים לטעום מאומה בבית בניהם מאחר שהללו אינם מקפידים על דיני הכשרות כך איפוא תיהפך קללת ואכלתם בשר בניכם לברכה כלומר שתוכלו לאכול הבשר המתבשל בבית בניכם בלי שום חשש. (אמרות חכמה, אמרי חן).
ב) שמעתי בשם הרה"ק בוציא קדישא המפורסם מו"ה דוב בער זל"ה על פסוק ואכלתם בשר בניכם ובנותיכם ע"פ ברכה ואכלתם שיהיה לכם תענוג כי כל התענוגים נקרא ע"ש אכילה כלומר שיהיה לכם תענוג מבשר בניכם ובנותיכם מן בשורות טובות שיאמרו לכם מבניכם ומבנותיכם. (אורה לחיים).

וְהִשְׁמַתִּי אֶנִּי אֶת הָאָרֶץ וְשָׂמְמוּ עָלֶיהָ אֲנִיכֶם הַיְשָׁבִים בָּהּ: (פכ"ו, ל"ב).

שאלה: מה בשורה טובה יש כאן יותר מכל חזיונות דניאל.

תשובה: אלה דברים יבטיחו בגאולה העתידה הבטחה שלמה יותר מכל חזיונות דניאל וכן מה שאמר בכאן (בפסוק לב) ושמו ע"ה אויביכם היא בשורה טובה מבשרת בכל הגליות שאין ארצנו מקבלת את אויבינו וגם זו ראייה גדולה והבטחה לנו כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם והיא חרבה כמוה כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה אומה ולשון וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם והנה הברית הראשונה אשר בפרשה הזאת הקב"ה כרת אותה כי כן היה שמו הגדול עמנו בבית הראשון והברית השנית שבפרשה והיה כי תבא מפי משה רמז לסילוק שכינתו לגמרי שלא היה בבית שני רק כבוד שמו שנאמר (חגי א ח) וארצה בו ואכבדה ותוספת הה"א רמז לשניה שבשם הגדול וכבר דרשו בו (יומא כא) מדרש אחר גם כן רמז לחמשה דברים שהיה הבית השני חסר וכו'. (רמב"ן).

וְהִבַּאתִי אֶתְכֶם בְּאֶרֶץ אֲנִיכֶם. (פכ"ו, פמ"א).

שאלה: מה כוונתו בארץ אויביהם.

תשובה: על דעתי ירמוז כי אחר הוידוי ילך עמם בקרי ויביא אותם עוד בארץ אויביהם עד שיכנע לבבם הערל והוא רמז שהביאם אל הארץ ולא נכבשה לפניהם אבל היו להם צרים ואויבים שם כמו שנאמר ויאמרו צרינו (נחמיה ד ה) ויהי כאשר שמעו אויבינו (שם פסוק ט) והארץ ביד העמים היתה כמו שאמר עזרא בתפלתו (שם ט לו לז) הנה אנחנו היום עבדים והארץ אשר נתת לאבותינו לאכול את פריה ואת טובה הנה אנחנו עבדים עליה ותבואתה מרבה למלכים אשר נתת עלינו בחטאתינו ועל גויתינו מושלים ובבהמתנו כרצונם ובצרה גדולה אנחנו. (רמב"ן, ובענין דארץ ישראל היא ביד ישמעאל עד ביאת המשיח ע"י ברד"ל על ברא"ר פנ"ו בד"ה לכשיבא אותו וז"ל י"ל שרמזו שא"י תהיה ביד ישמעאל עד בא עני ורוכב על החמור וע"י זוהר וראו (ל"ב) ופר"א ס"פ כ"ה עכ"ל, ומהרש"א בב"ב דע"ג ע"ב, ד"ה ואמר דאתא פושקנצא וכו', ובספר אמת ליעקב [מליסא] על ב"ב דע"ג ע"ב בד"ה שם אמר רבה בר בר חנה, ואפשר דלא לחינם פירש הרמב"ן דארץ אויביהם דאמר התורה קאי אארץ ישראל לפי שעד ביאת משיח היא ארצם וכדברי המפרשים הנ"ל. (כנלע"ד).

הארה: על הפסוק הנ"ל שבפרשתנו כתב האור שמח את חזיון לביאת השואה רח"ל טרם נצפתה וכך כתב בזה"ל עוד מעט ישוב [ישראל] לאמר שקר נחלו אבותינו והישראלי בכלל ישכח מחצבתו ויחשב לאזרח רענן יעזוב לימודי דתו ללמוד לשונות לא יליף מקלקלתא ולא יליף מתקנתא יחשוב כי ברלין היא ירושלים

חדשה על הבהמה, הו"א דמהני שליחות על כך, שאין בזה מעשה של עשית עבירה הפועלת ועושה. ויל"ע.

[ועי' בד' הגר"א לופטביר זצ"ל חתן האו"ש, שכי דלא נתחדש תמורה אלא באופן שמצד המעשה של יכול לחול, ולפ"י יל"ע דלכאוי לא שייך בשליחות של עבירה].

ו) שו"ת על הפרשה.

מאת: הרב שר שלום עפג'ין הלוי מח"ס סדרת דובר שלום. לע"נ הטהורה של מרן רשכבה"ג הגאון המופלא מורינו שמריהו יוסף חיים קנייבסקי זצוקלה"ה זיע"א.

פרשת בחוקתי.

אם בְּחֻקֵי תִלְכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם: (פכ"ו, פ"ג).

שאלה: מהו לכל השיעור המינימלי שצריך האדם לעסוק בתורה.

תשובה: אם בחוקתי תלכו סופי תיבות עם הכולל בגימטריא ז"ן לרמז מש"כ רש"י שתהיו עמלים בתורה כלומר ילך ויעמול בתורה לכל הפחות כמו שעמל ומתייגע בענייני מזונות ופרנסה. (אוצר אפרים בשם האדמו"ר מויז'ניץ זצ"ל).

שאלה: איך אפשר להפוך את המזל.

תשובה: אם בחוקתי תלכו ועשיתם אותם יתבאר על דרך מה שאמרו במסכת שבת (קנ"ו:) וז"ל שמואל ואבלט הוו יתבי והוו קאזלי הנהו אינשי לאגמא וכו', הרי שהגם שהראה המזל עליו בהליכתו שימות על ידי ששמר האיש מכלימה ועשה עמו חסד תקן המזל לטובה, והוא אומרם אם בחקתי תלכו פירוש הגם שהוא בזמן שבו הראה עליו המזל לרעה שילך ולא ישוב אם את מצותי תשמרו יש כח בכך להפך המזלות ולתקן אותם, והוא אומרם ועשיתם אותם: (אוה"ח בפירוש הל"ח).

וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה: (פכ"ו, פי"ד).

שאלה: מה מעלתם של הקללות.

תשובה: בתוכחה מרומז ברכות גדולות מאד שלא היה יכול העולם לסבלן והוצרכו להתלבש במלבושים כאלה עד שנכתבו קללות. (אמרי פנחס אות רנ"ה). בתוכחה יש שם את כל הרפואות והצלחות והטובות. (הובא שם בהערה קמ"ח).

וְתִם לְרִיק פִּתְּכֶם. (פכ"ו, פ"כ).

שאלה: מי ביטל את קללת ותם לריק.

תשובה: בתורת כהנים [פ"ה, ה"ג] דרשו פסוק זה כדלהלן דבר אחר זה שהוא משיא את בתו ונותן לה ממון הרבה ולא הספיקו שבעת ימי המשתה לצאת עד שמתה בתו נמצא קובר את בתו ומאבד את ממונו ע"כ. ובהגהות מהרי"ד שם כתב על זה וז"ל ונתגלה לי בחלום בשנת תרי"ד בחודש אייר שלכן נקרא רבי יעקב איש תם רבינו תם עבור שהוא תיקן תיקון חזרת הנדוניא [ע"י בכל זה בתוס' כתובות דמ"ז ע"ב בד"ה כתב] וביטל זו הקללה של ותם לריק. (אוצר אפרים בשם הגהות מהרי"ד).

מרב מחשבותיו על עניניו ועסקיו, כן הוא בתורה, כי עתה נפשו מהורה מכל מחשבות הבל, וגם על עסקיו וצרכיו אינו נותן לב רק בדרך עראי בעבור ההכרח, לא שהם נחשבים בעיניו לדברים גדולי הערך, כי לבו מתגדל ומתרומם על כל המעשים, לכן מה שלומד – אינו שוכח, ומה שהציין – לא יתעלם ממנו, לפי שהדברים שמורים ונצורים בלב, כמו שדרך האדם לשמור ולנצור ענינים שחיו וכבודו תלויים בהם... עד כאן לשונו.

והרי למדנו סיבה מרכזית מאד שבכוחה לגרום לשכחת התורה והיא, שכמעט כל דבר בעולם גדול בעיני הלב מן התורה, ולכן לומד ושוכח, מציין ומתעלם... ומה העצה איפוא? כי אם ללמוד להגדיל ערך התורה הקדושה היקרה מפנינו. ואז מה שלומד אינו שוכח, ומה שהציין לא יתעלם ממנו, לפי שהדברים שמורים ונצורים בלב, כמו שדרך האדם לשמור ולנצור ענינים שחיו וכבודו תלויים בהם.

ועי' בספר בניהו בן יהודע שבת דף קל"ד ע"א שכתב שאם תלמיד אינו רואה סימן יפה בלימודו, אלא לומד ושוכח ואין מתקיים תלמודו בידו, הסיבה היא שאינו לומד בפיו בחשק והתלהבות... ואם ילמד בחשק וחמימות אז תלמודו מתקיים בידו. והנה לנו עוד עצה לזכרון.

ועי' בספר שו"ת בית הלוי ח"ב דרושים דרוש י"ח שהאריך לבאר שכאשר האדם מישראל זוכה לדעת ולזכור את התורה שבעל פה, הוא הופך לקלף של תורה שבעל פה עי' שם, ועי' בהקדמה לספר שב שמעתתא בתחילתו, ודו"ק.

וכמה נוכל להעזר בדברים המבוארים כדי להבין את דברי רש"י בשבת דף ל"א ע"א, על הפסוק יראת השם היא אוצרו, וזה לשונו, היא אוצרו הוא עיקר החשוב בעיניו לאצור ולעשות סגולה לזכרון. ע"כ. כי יש ויש לזה מהלך טבעי ופשוט, וגם רוחני ועמוק. כי ככל שהאדם ירא שמים, הוא מחשיב את דברי התורה ושומר עליהם כבבת עינו, ובדרך שאדם רוצה לילך, מוליכין אותו.

יראת שמים – סגולה לזכרון.

בס"ד נחשבה בהר (חז"ל) תשפ"ב

מה ענין שמיטה אצל הר סיני - סוד השבע...

וידבר ד' אל משה בהר סיני לאמר. מה ענין שמיטה אצל הר סיני כו'.

כתב בספר כלי יקר על התורה: קרוב לשמוע כשעלה משה אל הר סיני אחר שבעה שבועות שספרו ישראל מ"ט יום מן פסח עד עצרת, נתקדש אז אותו הר ונאסר בזריעה וחרישה ביום חמשים שבו נתנה התורה, והוא זמן משיכת היובל לקרא דרור וחפשי לכל ישראל חירות על הלוחות ועל ידי קול השופר של מתן תורה, באותו זמן הגיד הקב"ה למשה ענין השמיטה והיובל לומר שבמספר שבעה ובמספר מ"ט אני נותן קדושה זו לכל ארץ ישראל, שיש לה דמיון ויחוס עם הר סיני מצד היותה אוירא דמחכים ואין תורה כתורת א"י, והר סיני, על כן ראוי ליתן גם לארץ ההיא קדושת הר סיני אחר מספר מ"ט שנה וכן במספר ז', או כדי לעשות זכרון למעמד הר סיני בקריאת דרור והעברת שופר מצורף לשאר טעמים שיש למצוא זו, על כן נאמר בהר סיני. ודבר זה נכון וקרוב לשמוע. ועי' שם בהמשך עוד ענינים נפלאים.

ובספר החינוך מצוה ש"ל... שמעתי מפי החכמים שיש בענין היובל סוד נפלא, וכי בו נרמז כל ימי עולם ושניו (כנראה בזאת רומז בעל ספר החינוך למה שאמרו בע"ז ד"ט ע"א, תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי העולם).

גם בענין השביעיות, שנצטוונו למנות השנים שבע שבע ולא שמנה שמנה או תשעה תשעה או פחות מהן, גם בזה אמרו שיש ענין של חכמה גדולה וטובה, ידעוהו הם ולא ירצו למוסרו לכל אדם.

ואף כי לא נגלה לנו סודם, השגחנו בדבר זה, כי האמנם היקף השביעיות סדור בהרבה ממצוותינו, הננו מחזיקין במלאכה ששת ימים ובשביעי נשבות, נעבוד האדמה שש שנים ובשביעי נשבות, ואחר שבע שביעיות של שנים גם כן נשבות שנה אחת, וזהו היובל שבאנו עליו.

והנה חג הפסח שהוא שבעה ימים, וחג הסוכות כמו כן שבעה, ואחר השבעה נחוג העצרת. וכמו כן נמנה שבע שבתות מפסח עד עצרת, ואחר מנין השבעה נחוג הג עצרת.

וכמו כן נמצא כריתת ברית שהוא דבר הנעשה לקיום ענין, על חשבון שבעה, כמו שכתוב [בראשית כ"א, ל'] כי את שבע כבשות תקח מידי. וכן בלעם שהיה חכם, עשה שבעה מזבחות. וכמו כן לשון שבעה, שהוא מתורגם קיום, אמרו מן החכמים שהוא נגזר מלשון שבעה. וכן רבים, לא העליתים עתה בפי עטי. ואתה הבן היקר תזכה ותחקור ותרבה הדעת ותבין בדברים, ואנכי כבר השלמתי מלאכתי זאת להעיר רוחך בשאלה.

הנה בעל ספר החינוך כתב שהוא השלים תפקידו ומלאכתו בכך שהעיר את תשומת לב הבן להתבונן מהו סוד השבע. אבל תפקידו של הבן רק מתחיל פה... ויתכן שזהו תפקיד מספיק לכל השבעים שנה...

ובאמת רואים חידושים גדולים בדברי ספר החינוך, שנראה שישנו חוט המקשר בין שמיטה ויובל, לפסח שבועות וסוכות, ובין כולם לכריתת ברית שבין אברהם לאבימלך, וכן למזבחות בלעם הרשע שהיה חכם... וכן לקיום שיש בשבעה. וכי חשבנו על כך פעם?

וכן רבים, לא העליתים עתה בפי עטי... כמה, ומי, הם הרבים, לא נודע לנו. אבל בעל החינוך רק לא העלה אותם בפי עטו, משמע שכבר היו במחשבתו. וגם זה יכול להיות מענין מאד לחקור ולדעת. ועוד יותר מענין יהיה בעזרת השם כאשר יתגלה לנו סוף סוף, סוד הדברים הרבים ההמה – אז ימלא שחוק פינו ולשונינו רינה. **בקרוב בימינו אמן.**

”מתוך ההפיכה”

פרק ק"ט "האם אסיר מס' 210 עומד למות?"

סקירה עניינית וממצה של התקופה האחרונה:

נשיא ארה"ב מסרב לבקשת יו"ר הסנאט להתערב בענייני מדינת ישראל, הוא מודיע חד משמעית שהנושא אינו רלבנטי, הסנטור לא יוצא מגדרו לשנות את החלטת הנשיא, הוא מודיע לרב נפתלי כי שליחותו נכשלה לחלוטין, אין מצב לערב את ארה"ב בתוך נושאים פנימיים של ישראל.

רב נפתלי חושב בהתחלה לסגת מהבטחתו לאמא האומללה ולבקשה שתחפש בארץ ישראל גופא עסקן שיפעל בדרכים הקונבנציונליות לשחרר את האסיר, אבל לאחר מיכן הוא חושב שוב על תפקידו המיוחד כסנטור במפלגה הדמוקרטית שעל פי דרך הטבע אינו מובן.

הוא היה אמור להיות לפי כל הנתונים עליהם חונך, אברך ששוקד על תלמודו יומם ולילה הוא גדל עם שאיפות להיות אחד ממאורי הדור הבא, כבר בגיל 17 נבחן אצל גדולי ישראל בפולין (לפני השואה) על כל הש"ס ב"מבחן סיכה" וידע היטב את תלמודו.

הגה"ק רבי שימעולה זעליכבער הי"ד משפיע וראש ישיבה ב"ישיבת חכמי לובלין" תלה בו תקוות גדולות מאד, אלמלי המלחמה העולמית שפרצה היה נעשה אחד מגדולי התורה בפולין, אלא שהשואה טרפה את הקלפים, הוא ברח יחד עם הוריו ברגע האחרון טרם פרוץ המלחמה ונשלח ללמוד בישיבת "תורה ודעת" גם שם עשה "שייטגען" עצום מבקר עד ערב כשאין לו בעולם מלבד תורה, עד שלפתע נכנס לאביו רב יואל שיגעון שעליו להתגייס לשורות המפלגה הדמוקרטית כדי ללחום את מלחמתו האבודה נגד הממסד העולמי שמתעלם מקריאות ה-S.O.S שלו להצלת משפחתו שנתרה מאחור בפולין.

האם הקורבן שלי היה צודק? שואל רב נפתלי את עצמו, פעם אחר פעם, האם כל מה שהועלתי לאחי היהודים שקול כנגד זה שעקרו אותי מבית המדרש ובמקום להיות אחד מגדולי ישראל הפכתי להיות בעה"ב פשוט שמבין בלימוד? אין זאת שמשמים ייעדו אותי לתפקיד הזה להציל "מת מצווה" את בן דודי חיים שלום פינקלשטיין ששבתי בבור תחתיות אצל הרשעים שרצים למקום בו את אכזבתם הגדולה שנחלו לאחר שהפך את עונו.

הוא מחליט לא לסגת מהתוכנית, להפעיל את נשיא ארה"ב אבל בדרך משלו, יש לו תכנית שלימה, איך להפעיל לחץ עוצמתי על הנשיא שיתן את ידו לתוכנית. בהמשך נראה איך עובד המתווה של אותו רב נפתלי.

גם חיים שלום מיודעו אינו שוקט על השמרים למרות מצבו הנואש הוא מחליט לעורר שעורריה על זה שלא מספקים לו את צרכי הדת שלו, חג הפסח מתקרב ואין לו מצוות יין ומרור, איך יקיים את מצוות לילי הסדר כיהודי?

הוא מודיע לסוהר מוריס לוי שיעשה הפגנת רעב ולא יכניס פירור לפיו, עד שיענו לצרכיו, הוא דורש מצוות יד מאחת המאפיות הכשרות ביותר במאה שערים. לבינתיים אין תגובה, הוא נחשב בעיני השלטונות "גרגר אבק" שאין לו צרכים משלו, אם ימות איש לא יתאבל עליו.

צארטיל אחסתו לשעבר, חולמת על אביו של חיים שלום שמתגלה אליה בחלום ומבקש ממנה ללכת למערת התנא הא-לוקי רשב"י זי"ע ובנו רבי אלעזר ברבי שמעון זי"ע יחד עם אמה ולשהות שם ג' ימים רצופים בתפילה, כדי להכניע את הסט"א שלוחמת עם כל הכוחות כדי להכניע את חיים שלום, חיים שלום חזר בתשובה שלימה אבל עדיין זקוק לרחמי שמים מרובים מאד כדי להכניע את כוחות הטומאה, אם היא בפרט אמה תצאנה מגדרן להפוך עולמות ולקרוע שערי שמיים יש סיכוי שזוהי המלחמה האחרונה ובקרב ממש תקים איתנו את ביתה ברוח ישראל סבא.

הוא מעודד אותה מאד, שתאמץ את כוחותיה ותשפיע על אמה לסלוח לחתן שהיה מאד שנוא עליה ולקרב אותו מחדש לראות בו כבן הזוג, עליו נאמר "ארבעים יום קודם יצירת הוולד בת קול יוצאת ומכרזת, בת פלוני לפלוני" התפקיד קשה

ביותר, איך הופכים לב שונא לאוהב, יש כאן עבודת המידות מיוחדת במינה, היא אמורה לנסוע למסע תפילות ג' ימים בשוב מירון המרחוק בתנאים של פעם לפני שבעים שנה, כשהכל לא היה מפותח ושהייה במקום הייתה לא פשוטה. צארטיל לוקחת את התפקיד ומחפשת את הדרך, איך לשכנע את האמא עם כל הכבוד השמור לה כבת נאמנה.

הכנה ראשונית למסע למירון.

"אמא אני צריכה ממך טובה גדולה מאד, אשמח אם תוכלי להיענות לי בחיוב" פנתה צארטיל יום לאחר מיכן לאמא לאחר תפילת שחרית.

"בשמחה רבה" השיבה האם בהפתעה עצומה, מתי אי פעם ביקשה בתה הצדקנית ממנה טובה? אדרבה מה לא תעשה כדי להשיב חיובית על הבקשה.

"אשמח מאד לשמוע במה אני יכולה לעזור?" השיבה כשפניה קורנות משמחה.

"אני רוצה לנסוע להר מירון להשתטח על קברי התנאים הקדושים, רבי שמעון בר יוחאי ובנו רבי אלעזר ז"ע, אני רוצה לשבת ולהתפלל שם שלושה ימים ולילות ואני מפחדת שזה מדי קשה לעשות בלי שתהיה לי בת לוויה, חשבתני שגם את תשמחי להיות על הקברים הקדושים, אני שומעת ממך לא פעם שאת רוצה לנסוע רק שהנסיעה היא קשה ולכן כמעט ואת לא נוסעת לשם, יש כל כך הרבה על מה לבקש ואין מקום יותר מסוגל לך, אשמח מאד אם תוכלי להיענות לבקשתני".

האמא לא יודעת לעכל את הבקשה המוזרה של בתה, אמנם היא מרבה להתפלל על קברי צדיקים לא אחת ולא שתיים הייתה נוסעת ליום שלם, אבל מאימתי היא נוסעת לשלושה ימי תפילה, היא לא חשבה שזה נוגע לשידוכים, מזמן נואשה מהחשבה שצארטיל תינשא אי פעם לאיש, יש לה שיגעון קשה שסגר את אחניה ולבה לשידוכים, משום מה היא לא מוכנה לשמוע שום הצעה, על מה היא כל כך רוצה להעתיק משך שלושה ימים ולילות?

"האם מותר לי לדעת מעט פרטים על הנסיעה, למה את חושבת לנסוע לשלושה ימים רצופים, זו בקשה מאד לא שגרתית לאשה, אפילו על גברים כמעט לא שומעים שנוסעים לשלושה ימים רצופים, את יודעת מה זה לשהות שלושה ימים במקום כזה?" (באותם ימים עוד לא היו אכסניות וארגון מזון מסודר של אנשי החסד הנוצרים, הרב מאיר קרליבך שליט"א ועמיתו רב בן ציון קופרשטוק ז"ל שעשו את המקום ראוי לשהייה ארוכה מאד, אבל בימים של אז לא היה שייך לשהות במקום בלי כל סידור מינימלי)

צארטיל הייתה נבוכה היא פחדה כל הזמן מהשאלה החודרנית, אבל הכינה כוחות נפשיים לדבר עמה על כך.

"אמא אני רוצה להינשא, כיום אני פתוחה נפשית ורגשית להינשא, אבל כיום אני בחורה מאד מבוגרת וצריכה רחמי שמים מרובים לקבל שידוך טוב, לפיך הבנתי שאני חייבת לקרוע שערי שמים, שמעתי כמה פעמים מאבא שיחי' ששערי תפילה של האדם על עצמו לעולם לא ננעלים, החלטתי לעשות מעשה לא שגרתני ולנסוע למקום ולא להרפות, אולי ירחם ה' וישמע לקול שוועתי חזקתני".

היא החליטה שיעוד לא בשל הרגע לדבר על השליחות, דבר ראשון היא צריכה להוציא את אמא לכיוון מירון, בדרך הארוכה היא מקווה שתוכל להרחיב את הדיבור, בעזר השוכן במרחמים תמצא את המילים הנכונות ולא תקלקל את השליחות.

"אבל איך נסתדר משך שלושה ימים רצופים, אני כבר לא צעירה זו משימה קשה מדי עבורי, אני לא יכולה לישון על גבי ספסל נוקשה למדי, האם לא די עד חצי היום, אוכל אפשר לארגן, אבל שינה זה משהו אחר" השיבה האמא בחשש.

"אמא חשבתני על הכל, יש לי חברה טובה שפוקדת פעמים רבות את הר מירון, יש לה הרבה צרות וכל פעם שהיא חשה קושי היא פונה אל המקום, היא יצרה קשר טוב עם משפחה בשם כהן, המשפחה מתגוררת לא הרחק מהמעה, יש לה בית גדול הם משכירים מספר חדרים פלוס שתי ארוחות ליום, הם מספקים את האוכל ביד רחבה ובמחירים מוזלים, היא נתנה לי את הכתובת המדויקת אני מקוה שכשנגיע לא נמצא שהבית מוצף באורחים, נקח אתנו אוכל ושתייה ליתר ביטחון".

"טוב אני מסכימה, אשמח מאד לעזור לך לפתוח שערי רחמים, הלוואי שהתפילות תתקבלנה ברחמים וברצון ובקרוב תקבלי חתן הגון שנוכל לומר עליו "לאנג געווארט אובער נישט זיך אבגענארט- לחכות זמן רב אבל לא להתבדות"

הגוסס המדומה.

ימי הפסח מתקרבים, חיים שלום עושה לעצמו חשבון, כי מחר בערב ליל הסדר ועדיין אין רמז למצות מרור ויין, כל הבקשות שעשה עד עכשיו לא הועילו. רוחו נפלה, האם עד כדי כך הוא "גרגיר אבק" שאינו מזיז לאיש. האם הם מתכוננים להאכילו חמץ

רח"ל, הם חשודים אצלו על הכל, ברור לו שהוא לא יאכל כלום, אבל האם הוא צריך להיות "לעמאלע" [כבשה תמימה] שלא מתנגדת לכלום? הוא חייב ללחום, אבל אק? מה הוא יכול לעשות בחדרו כשהוא בודד, מי ישים לב אליו או למחאה שלו?

עד קרוב למחצית היום עמד שקוע במחשבותיו, מה יהיה? אק יצליח להביא את דבריו אל איש. ראשו כאב מרוב לחצים, האם יצום עתה משך כל שבעת ימי הפסח? האם הוא חייב עד כדי כך כדי להינצל מחשש חמץ? איפה שמענו על חשש חמץ למסור את הנפש, הרי יש סכנה חמורה למות מרעב, מי מתיר לו לשלוח יד בנפשו? ואולי כן! הם יראו שהוא רציני ביותר, אולי הם ירחמו עליו ברגע האחרון וה'פראטעסט-הפגנת מחאה, אולי כן תצליח לעורר את אדישות הרשעים אליו.

הוא פרץ בבכי סוער, כמה שמנסה לשובור את המחיצות שעומדות ומפרידות בינו לבין המקום, אין תזוזה, חטאיו כה רבים עד ששערי שמים ננעלו בפניו, אבל כידוע ששערי דמעות לא ננעלו אפילו בפני חוטא, הוא בכה מאד אחרי הרבה זמן ששכח מה זו דמעה, בטוח היה שהדמעות ננעלו בשקית שלהן, לבו היה חלל ולא היה מי שינגן על מיתר הכאב שמפעיל את מנגנון הדמעות.

הבכי שמור בדרך כלל לנשים, הגברים כביכול חסונים יותר, הם לא מסוגלים להזיל דמעות, אבל פעמים שגם אצל הגבר הקשוח מתעורר רגש הבכי, כאשר כאב חזק כובש את לבו, אין לו דרך לנתב את הכאב החוצה שלא ירסק אותו. הקב"ה נותן לאדם את הכוח להפעיל את המנגנון וגם אדם אדיש עלול פעמים לפרוץ בבכי כאשה.

הבכי הרב טיהר וניקה את כל העורפילים שכבר שלטו במוחו מרוב יאוש.

בראשו עלה רעיון מזהיר, אק יצליח לעורר את המערכת מהתרדמת, בצהרי היום אמור להגיע סוהר קפוא פנים להוציאו לחדר הסמוך כדי להחליף את המצעים ולנקות את החדר, זו ההזדמנות שלו כדי לתקשר עם העולם החיצוני, כמה שהוא קפוא אומר לו לבו שהוא לא רשע כיתר הסוהרים, יש לו מבט חד מאד, הוא מאמין שתחת המעטה הקשוח יש איזה לב יהודי שפועם יתכן שיתעורר כשיפעיל את קונצרט הכאב שלו... הגיע הרגע לפעול.

הוא החל להשמיע גניחות כאב, תחילה חרישיות, הוא הגביה את המינון בהתאם, מנסה לשוות להן מראה אמיתי.

"אוי וועה, עס טוהט מיר זייער וועה, אק פיהל זיך זייער נישט גוט, אק געה אויס, דער הויבערשטער זאלל מיר היטען, ווער ווייסט וואס האט מיט מיר געשעהן - אבוי כואב לי מאד אני חש שלא בטוב אני חש שאני ח'ו...מי יודע מה אירע עמי. הוא הקפיד לדבר רק באידיש אפילו שידע שאיש במקום אינו מבין את השפה, הוא נקט בעמדה ברורה שהוא לא חייל ציוני שפתו היא אידיש וכך נהג בעקביות רבה, מהיום שהגיע למדרש הרוסים עד לרגע זה, גם עתה החליט הוא לא משנה קו, הוא מתנהג בצורה הכי מקורית וטבעית, כדי שלא יחשדו בו במשחקים. אל דאגה, את שפת הכאבים והצרחות מבינים בכל השפות.

איש עדיין לא שמע את הגניחות ולא ידע מה מתחולל, אבל הוא ידע שלבסוף ישמעו אותו.

הסוהר מוריס לוי שהיה ממונה על שמירתו התקרב לחדרו, הוא הגיע להוציאו מן החדר ולרענן את חדרו במעט, הוא שומע לפתע גניחות כאב חזקות ולא ידע אק להתייחס אליהן, עד עתה לא עשה חיים שלום משחקים, הוא חי כמו בתוך בועה עם הספרים, עד עתה לא ניסה לעורר את תשומת לבו ולא דיבר עמו מאומה

[מלבד פעם אחת כששאל אותו מה התאריך של אותו יום, הוא נדהם לשמוע שהבחור בכלל מדבר, הוא חשב שאולי הוא אילם מלידה, הוא שאל אותו מה כל כך חשוב לך לדעת מה התאריך היום? אז האסיר אמר לו שאביו נפטר לפני כמה שנים והוא רוצה לדעת את יום פטירתו, אם ידע מה היום יוכל לדעת מתי הוא יום השנה, מוריס שבא ממשפחה מזרחית שומרת מסורת החליט שזה דבר שמותר לדעת וכך מסר לו את התאריך העברי והלועזי]

היום לפתע הוא שומע ממנו גניחות כאב עמוקות, השאלה הקשה, האם הוא צריך להתייחס אל כאבו של האסיר האלמוני, במתקן כליאה זה ההתייחסות אל האסירים כאילו הם "חדלי אנוש" וכי מה לו אם יחיה או ימות?

הוא חשב לסגת ולעזוב את האסיר שיגוע לעצמו, איש לא יחקור אותו על מותו הפתאומי של האסיר.

אבל חיים שלום הצליח להרעיד את לבו, הוא בכה בצורה שלא הכיר, הוא זעק אליו: אדוני תביא לי רב, רוצה לומר ק"ש ויחזי, זה החסד האחרון שניתן לעשות עם אדם שעומד כנראה לעזוב את העולם בודד כאבן עזובה (עלענד וויא אשטיין). אבל אולי אין זמן להזעיק רב, כי אולי הזמן קצר למדי, אם כך אולי תאמר איתי עכשיו ק"ש ויחזי?" פנה לפתע אל מוריס.

מוריס נבהל, כמה שהיה קשוח, מעולם לא התנסה בפוזה של גוסס שמתחנן על נפשו ברגעים האחרונים של חייו.

מחשבות בהולות עברו במוחו: "אני לא יכול להיות כזה אכזר, אולי הוא עומד למות, במקום כזה בהחלט אפשר למות, הוא לא הראשון שסיים תוך תקופה קצרה את החיים. עלי לעשות משהו, שלא יבוא אבא ז"ל אלי בחלום ויצעק: מוריס יקירי, אק עזבת חולה אנוש ברגעים הקשים שלו, מאיפה יצא לי כזה יצור?"

הרגשות החלו להשתולל בתוכו, לעשות עניין או לא?? לפתע חש אק החלק הסנסואלי (החושי) שבתוכו שמת מזמן בשל האימונים הקשוחים מתעורר לפתע, עדיין פועמים בלבו רגשות שמתאימים יותר לנער צעיר.

לרגע הוא מנסה להזדיק את הרגשות שלו, כל החברה יצחקו עליו שהוא אשה רחמנייה ולא מתאים לשירות הקשות.

אך לפתע ניעור זיק של רחמים בלבו, הוא לא יכול להיות כזה אכזר, אולי יזעיק את הרופא של בית הכלא ד"ר משיח מור יוסף, יש אומרים שהוא סנדלר או חייט ואולי שניהם גם יחד, אבל הוא יותר טוב מכלום, הוא בכל זאת קיבל הכשרה רפואית מסוימת, הוא יוכל לומר לו מה מצבו האמיתי של האסיר,

אבל הרהור שני עובר בו. הוא לא צריך להיות שפן או תינוק, עליו לא לחשוב כל כך רחוק שהוא כבר מת, הוא עבר כמה קורסים ברפואה משלימה, לפי המאפיינים שבידו הוא לא נראה לו גוסס, זה נראה יותר התקף היסטרי של אדם מסכן.

הוא החליט להשקיט את לבטיו הקשים בניסיון הרגעה, הוא ניגש אליו וטפח על שכמו באופן מרגיע.

"היי חמוד, אתה עוד לא הולך למות, לא מתים כל כך מהר, זה לוקח זמן רב, תגיד לי בדיוק מה אתה רוצה?"

חיים שלום התעודד, הוא שומע בפעם הראשונה צליל אנושי בכלא האטום, הוא צדק בהערכתו, גם במקום הזה אחד יש לו איזה רגש אנושי, זו בשורה משמחת מאד, יש איזה סיכוי שההצגה שלו תתפוס ותצליח להוציאו מהמקום, לכל הפחות בימי הפסח. אולי יצליח לעורר את לבבות האבן שיתחשבו בו מעט, אולי יעבירו אותו לבית חולים, שם לכל הפחות יש סיכוי שיוכל לאכול מצות כשרות לפסח.

אמנם אין לו מושג באיזה בית חולים יאשפזו אותו, אבל שם הסיכוי שיהיה מישהו שיתחשב במצבו גדול יותר.

הוא הגביר מרגע לרגע את גניחותיו, הוא שיפר את זעקות הכאב שישמעו אמיתיות, כושר המשחק שלו נכנס שוב לפעולה, הוא הודה בלבו ליונטי חברו הבוגד שלימד אותו את רזי המשחק, בכישוריו המדהימים הצליח ללמוד בתקופה קצרה מאד את רזי המשחק טוב יותר ממאלפו, עתה עליו להשיב את הכושר שלו למקום.

הוא הפיק זעקת כאב שנשמעה אמיתית מאד "דיא שמערצין רייסען געפרל'ך א'ך קעהן נישט אויסטראגן דעם פייך" הכאב קורע לחלוטין הוא עצום ואיני יכול להכילו" הוא הקפיד לדבר באידיש כדי שמוריס יראה שהוא לא משחק לכבודו.

הפעם ההצגה הצליחה מעל ומעבר, עד שאפשר היה לחוש את ההתקף המסוכן שאוחז בלבו של האסיר האומלל, כל אדם נורמלי היה מתפתה לחשוש שהוא חולה אנוש שעומד לסיים את חייו בקרוב, מרגע לרגע עוצמת הכאבים גוברת. קצף לבן החל להיראות על גבי השפתיים, מוריס קרא פעם באיזה מחקר רפואי שזה רמז להתקף לב מסוכן שאוחז בחולה.

מוריס התלבט שוב ושוב, האם עליו לעשות עניין ולהפנות את תשומת לב הממונים עליו או שזה לא מתפקידו, אולי יעשו ממנו ליצנות יתכן שאף ירחיקו אותו מהתפקיד, מאימתי מתייחסים אל אסיר במקום הזה? מה הוא עושה עניין מכל "קרענ'ך" (אנחה) הוא זכר איזו פזזה עשו לכל מי שאי פעם גילה זיק אנושי. הוא הפך להיות "לפלף" נמושה שאין לה חוט השדרה.

הוא החליט כי לעת עתה לא יעשה עניין, הוא יוציא אותו לחדר השני וישגיח עליו בעשר עיניים, הוא יראה אם העסק מתפתח למשהו רציני עוד יותר, אולי יעשה אז מעשה ויזעיק עזרה.

בעת שמוריס הוציא אותו מהחדר, לפתע תפס חיים שלום את לבו והתמוטט בידיו, חרחור גסיסה נשמע בבירור, נראה שהאסיר עומד למות בידיו, זעקת "שמע ישראל" נשמעה בבירור. חיים שלום אמר שלוש פעמים שמע ישראל ועוד פסוקי וידוי, החרחורים גברו מרגע לרגע, משק כנפי מלאך המוות נשמעו בבירור בחדר, זו שאלה של רגעים ספורים עד שתהליך הגסיסה מסתיים. ק' מתה אמו בידיו ממש, זה דומה לחלוטין, הפעם מוריס היה משוכנע האסיר עומד למות בידיו ממש.

הפעם הצליח חיים שלום לבקוע את הקרח בלבו של מוריס, הוא כבר לא היה מסוגל להישאר אדיש.

"הצילו, אסיר 210 עומד למות בכל רגע" זעק בקולי קולות, מקווה שקולו נשמע היטב, הוא ציפה שאחד מאנשי הצוות יחוש לעזרתו, השאלה האם יצליחו לעשות משהו או שרק יקבעו את רגע המוות.

מוריס אכל את לבו, האם מותו של אדם, יהיה מי שיהיה, יזקף לחובתו? הוא לא רצה את החלומות הקשים שפקדו אותו לאחר מותו של האסיר 155 לפני ארבעה חודשים. גם אז אביו בא אליו מספר פעמים בחלום והתריע בפניו כי חיי אדם אינם הפקר, יש חשבון בשמים, כל מי שנותן יד לקיצור חיי אדם נחשב כשותפו של עמלק, למה התגייסת לצבא ולא הלכת למקום בו מושיטים עזרה לאנשים, ק' הפכת עצמך לרוצח אכזר" זעק אליו כמה פעמים בחלומות סיוטיים.

האם גם הפעם יזכה לכאלו חלומות? אין לו כוח אליהם, אם האסיר 210 ימות יתפטר מהשירות האכזר, הוא לא רוצה להיות שותפו של עמלק.

עבודת שטח יסודית

זעליג פרידברגר הוא דמות של אתרוג המורכב, מחד גיסא הוא חסיד סאטמער בכל רמ"ח ושס"ה, בילדותו היה חסיד מונקאטש אביו היה חסיד נלהב של האדמו"ר בעל המנחת אלעזר זצ"ל אבל כשברח מהונגריה לארה"ב באמצע השואה, לא היה לו במי להיאחז, הוא תר וחיפש איפה ימצא חצר חסידית ראויה לשמה, מיום שהכיר את הרבי הקדוש רבי יואליש מסאטמער זע"א דבק בו עד לאחת בלא שיור, הוא לא היה מחסר טיש אחד ובכל מאורע היה שותף כשהוא נעתר ונותן ביד רחבה לכל הבקשות שהוצגו בפניו מטעם המוסדות של החסידות.

איש לא היה משייך את הדמות החסידית לחוקר ובעל ארכיב ענק שהכיל כמעט את כל המתרחש ברחבי העולם, כל היסטוריון או חוקר מקצועי היה לו מה לחפש במשרדו שהיה מתויק ומסודר להפליא. המשרד השתרע על פני קומה שלימה בבניין

